

YURT DIŞINDAKİ TÜRK ÇOCUKLARINA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DİKTE VE YAZILI ANLATIMIN ÖNEMİ

Erol BARIN*

Özet

Ana dili öğretimi, insan hayatında çok önemlidir. Dikte ve yazılı anlatım çalışmaları, sağlıklı bir cümle yapısı ve dolayısıyla sağlıklı bir düşünce yapısını oluşturmada ve yurt dışındaki Türk çocuklarının eksikliğini hissettikleri kavramları merak yoluyla kazandırmada önemli birer araçtır. Bu sebeple, Türkçe öğretilirken dikte ve yazılı anlatım çalışmalarına diğer dil becerileriyle birlikte yer verilmelidir.

Anahtar Kelimeler

iki dillilik, Türkçe öğretimi, ana dili, dikte, yazma

Abstract

The mother tongue teaching is a most important factor in human life. The dictation and written narration exercises are important tools to teach how to construct grammatically correct sentences and to teach concepts that Turkish students living abroad felt the deficiency using the principles of discovery learning. For this reason, when teaching Turkish, dictation and written narration exercises should be covered while teaching rules of other foreign languages.

Key Words

bilingualism, Turkish teaching, native language, dictation, writing

□

Giriş

İnsanoğlu, iç ve dış dünyası arasındaki bağlantıyı en sağlıklı olarak ana diliyle kurabilir. Son yıllarda yapılan araştırmalar da bize, ana diline hâkim olan çocukların ikinci dili daha kolay öğrenebildiklerini ve ikinci dildeki başarının

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Ü, Gazi Eğt. Fak.

ana dilini bilme derecesiyle doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Dil öğretimi, dört temel beceri üzerine kuruludur. Bunlardan biri yazma becerisidir.

Yazma; duygu ve düşüncelerin yazıyla aktarılmasıdır. Yazma, algıya dayalı ve motor yanları yüksek düzeyde olan psikomotor bir beceridir. Yazabilmek için her şeyden önce el, kalemi tutabilecek olgunluğa erişmiş olmalıdır. Öte yandan, yalnızca elin olgunlaşması yazabilmeyi tek başına gerçekleştiremez. El, kalem tutarken, göz de örnekleri görebilmelidir. Şekil olarak düzgün ve yön olarak da doğru yazabilmek için örneklerin yazılışı gözlenmelidir. Bunlar yazmanın daha çok motor yanıyla ilgili özelliklerdir. Bunun bir de bilgiye dayalı yanı vardır. Yazarken uyulması gereken kuralları bilmek ve bu kurallara uygun yazı yazmak gerekir.

Yazan kişinin, yazı ile verdiği iletinin okuyan tarafından doğru ve eksiksiz anlaşılması için, iletini hangi kelimelerle ifade edeceğini, cümleyi nasıl düzenleyeceğini ve yazım kurallarına uygun bir şekilde nasıl yazacağını bilmesi gerekmektedir. İnsanların gerek öğrencilikte gerekse hayatlarının diğer dönemlerinde yazmaktan hoşlanmamalarının değişik sebepleri olabilir. Bu sebeplerin önemli bir bölümünün dikte ve yazılı anlatım çalışmalarının gerektiği gibi yapılamamasından kaynaklandığı, öğrencilerin yaptıkları yanlışların anında düzeltilmemesinin ve yalnızca sözlü cevaplarla yetinilmesinin de yazılarda birtakım yanlışlıklara yol açtığı açıkça görülmektedir. Yazı yazarken harfleri doğru ve düzgün yapamayan öğrenciler olabilir. Öncelikle, onları mükemmel yazmaya zorlamak doğru değildir. Düzgün olmasa da yazdıklarını takdir etmek; uygun pekiştiriciler vererek onları heveslendirmek gerekir. Kişilerin, hele yaşları küçükse duyuşsal gelişim özelliklerinden dolayı desteklenmeye ihtiyaçları vardır. Bu yüzden, öğrencilerin küçük başarıları ödüllendirilmelidir. Çocuklar, başarılı olma duygusunu hep yaşamak ister ve bunun için çabalarlar. Gelişim özellikleri dikkate alınmadan öğrencilere sunulan eğitim durumları; onların tükenmez enerjilerine rağmen çok çabuk yorulmalarına, dikkatlerinin dağılmasına, heveslerinin kaçmasına ve sonunda başarısızlıklarına sebep olur. Kendini başarısız olarak algılayan öğrenciler, yazmaktan nefret eder hâle gelebilirler.

Yazmanın bir boyutu da, iletilecek olan mesajın yazmak için nasıl düzenleneceğidir. Yazdırılacak metin, sınıfça konuşulan bir konuya dayalı olmalıdır. Dil becerilerini ayrı ayrı düşünmek doğru bir tutum değildir. Yazdırılacak metindeki cümlelerin sayısı, öğrencilerin becerileri geliştikçe artırılmalı, hemen kompozisyon türünde yazılı anlatıma geçilmemelidir. Öğrencilerin ilgisini çeken değişik konularda düşüncelerini yazılı olarak ifade etmeleri sağlandıktan sonra kompozisyona hazırlık yapılmalıdır. Kompozisyona geçmeden önce öğrencilerden, düzenli olarak günlük ya da anı defteri tutmaları, bildikleri fıkraları yazılı olarak anlatmaları, arkadaşlarına ve akrabalarına mektup yazma-

ları, sınıf gazetesi çıkarmaları istenebilir. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirmelerine de olumlu etki eder.

İlköğretim okullarında ve özellikle ikinci kademesinde, geleneksel olarak öğrencilerden “kompozisyon yazmaları” istenir. Yazılı anlatımı sevdirmeden ve kompozisyon yazma yollarını geliştirmeden öğrencilerden yalnızca “kompozisyon yazma”larını istemek, onların bir süre sonra sıkılmalarına yol açabilir. “Kompozisyon çalışmalarında bir yazı yazmanın teknik özellikleri yanında doğru düşünmenin ne demek olduğunun, bunun ölçülerinin üzerinde de durmak gerekir.” (Özbay 2000: 189).

Bir dili şuur altına yerleştirebilecek bir biçimde öğrenebilmek için o dilin konuşulduğu bir ortam gereklidir. Dil, iletişimin temelidir. İletişim kurduğumuz sosyal çevre yalnızca insanlarla sınırlı değildir. Sosyal hayatta iletişimi sağlayan her türlü araç gereç (televizyon, bilgisayar, radyo, telefon, belgegeçer vb.), dil öğretiminin sağlıklı ve kalıcı olabilmesine yardımcı olur. Zaman zaman birçok ülkede yabancı dil öğretmek için böyle sosyal bir çevre oluşturmak amacıyla “dil kampları” kurulmaktadır. Bu kamplarda, öğrenilecek olan hedef dilin dışında herhangi bir levha veya tabela bile bulundurulmaz. Her şey öğrencilerin dili doğallığı içinde öğrenmesine yönelik olan bu kamplarda gazeteler, kitaplar, tiyatrolar, sinemalar hep hedef dilde konuşan kişiler tarafından yönetilir.

Dil, kültür aktarıcısıdır. Bu sebeple, dil öğretiminde en önemli unsur kültürdür. Bu tür dil kamplarında dili doğal akışı içerisinde edinen kişiler, daha sonra bu dili eğitim ortamlarında öğrenmeye ve geliştirmeye çalıştıklarında çok başarılı olmuşlardır. Uygulamalı dil edinme her zaman daha kalıcı olmaktadır. Öğrenilecek dile ait kültürün içerisine giremezseniz dil içerisindeki yapıları, mecaz ifadelerle oluşan deyimleri, yapılan şakaları anlamamız güçleşir.

Bir milletin kültürüne ait unsurları öğrenmek, o milletin dilini öğrenmeyi de kolaylaştırır. Yurt dışındaki Türk çocuklarının iki dillilik sorunlarının temelinde yatan en büyük sıkıntı, yaşadıkları kavram kıtlığıdır. Söz gelimi, Almanya’da yaşamakta olduğu için Türkçe deyimlere, mecaz anlatımlara ve birçok kavrama uzak olan bir Türk çocuğundan Türkçeyi doğru kullanmasını beklemek haksızlık olur. Yabancı ülkelerde yaşayan Türk çocuklarında büyük ölçüde kavram kargaşası vardır. Bu çocuklar, bize çok basit gibi gelen birçok kelimenin anlamını ya yanlış ya da eksik bilmektedirler. Dolayısıyla, anlamada ve anlatımda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu durum, zamanla Türk toplumuna ve Türk kültürüne yabancılaşmayı getirmektedir.

Çocuklar, toplum içinde kendisi için söylenenleri anlamalı ve ait olduğu milletle doğru bağlantı noktaları kurmalıdır. Çünkü, “İnsan, doğduğu günden,

öldüğü âna kadar meraklarına cevap arayan bir canlıdır.” ve “İnsan, meraklarının doğurduğu sorulara karşılık olmak üzere edindiği cevaplarla bir **birikim**'e ulaşır.”¹

Türk kültürü ile doğru bağlantı noktaları kuramayan yurt dışındaki Türk çocukları arasında geçen binlerce diyalogdan birine kulak verelim:

Bist du kaleci? (Kaleci misin?)

Nein, kaleci değilim. (Hayır, kaleci değilim.)

Haydi, buraya gel!

Nein, kommuyom, kommuyom. (Hayır, gelmiyorum, gelmiyorum.)

Almanya'da geçen bu kısa diyalog bile bize iki dil ve dolayısıyla iki kültür arasında bocalamakta olan Türk çocuklarının dil sorunlarının ne kadar büyük boyutlara ulaştığını göstermeye yeter.

Kültür açısından belirli bir birikime ulaşamamış olan bu çocuklarda iki kültür arasında sıkışmaktan doğan içine kapanma, arkadaşlık kuramama, birlikte çalışamama gibi birçok sorun ortaya çıkmaktadır. “Yabancı ülkelerde bilhassa Almanya'da çalışan işçilerin tahsil çağındaki çocukları bir milyon civarındadır. Bunlar, ne Alman kültürüne tam olarak adapte olmuş ne de tam olarak Türk kültürüne sahip olmuşlardır. Bu sebeple bunları kültür alanında ‘yüzen-gezen nesil’ diye isimlendirebiliriz. Zira bunlarda dil, din, vatan, coğrafya duyguları tam olarak gelişmemiştir. Eğer bulunduğu ülkenin dilini biliyorsa, Türkçeyi doğru-dürüst bilmiyor.”² Anne ve babası Anadolu ağızlarından birini konuşan çocuklarda Türkiye'ye dönüşte ağız özelliklerinin ağır bastığı görülmektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak için, çocuklara düzeylerine uygun olarak seçilen Türk edebiyatı eserlerini yüksek sesle okutmak, özel olarak hazırlanmış eğitim amaçlı kısa filmler izletmek ve bunları yazılı olarak anlattırmak gerekir.

Ana dili ve ikinci dili konuşma yeteneği, kullanılan kelimeler, kelimelelerin söyleniş biçimi ve kurulan cümleler, kişinin kültürel benliğini ele verir. “Kıymet hükümlerinin vicdanlarda yerleşmesi, ana dilinin iyi öğrenilmesine bağlıdır. Türkçedeki *sevmek* ile *merhamet etmek*, *ölmek* ile *gebermek*, *yemek* ile *tıkınmak* kelimeleri arasındaki mânâ farkını bilmeyen insan, Türk toplumu içinde sağlıklı ilişkiler kuramaz. Çünkü, Türklerin kıymet hükümlerini bilmez.”³ Dolayısıyla, Türkçeyi iyi öğrenemeyen, anlama ve anlatımda zor-

¹ S. Tural; *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, 2.Baskı, ECDÂD Yay., Ankara, 1992, s.53.

² A. Güzel; “Orta Avrupa'ya Göçen Türk İş Gücü ve Çocuklarının Eğitim Meselesi”, *Türkoloji Çalışmaları ve F. Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Kültür Problemleri Sempozyumu* (20-21 Eylül 1985), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1987, s.103.

³ A. Duman; *Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri Dışındaki Bölümlerinde Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi*, (yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniv. Sos.Bil.Ens., Ankara, 1997, s.17.

luk çeken iki dilli Türk çocuklarının kavram kıtlığından dolayı kültürel açıdan yoksulluk içine düşmeleri kaçınılmazdır. Bu kültürel yoksulluk, ikinci dil edinimini de zorlaştıran en önemli etkidir. Bu konunun bilincine öncelikle anne ve babaların varması ve çocuklarının Türkçeyi iyi öğrenebilmesi için her türlü imkânı kullanmaları gerekir. Aksi takdirde çocukların, içine düştükleri duygu dünyasındaki ikiliği ortadan kaldırebilmeleri çok zordur. Bu durumdaki çocuklarda aşırı kırılmalı bir ruh hâli gözlenmektedir. Zaten ülkesinin dışında yaşadığı için memleket sahibi olma duygusunun verdiği manevî güçten yoksun olan çocukların ruhen çok sağlıklı olmaları zordur. Bu güce kavuşmalarını sağlayabilecek yegâne araç da sağlıklı bir ana dili eğitimi almaktan geçer. Yani, Türkçeyi çok iyi öğrenmeleri gerekir. Yurt dışındaki Türk çocuklarının kendi kültürüyle, kendi toplumuyla, kendi benliği ve kimliğiyle köprü kurabileceği tek araç Türkçedir. Türkçe öğretimi, çocuğun kendini kavramasına, kişilik sahibi olmasına yardımcı olacaktır. “Çocuğun kendini kavraması, yalnızca hâldeki durumu kavramasından ibaret olmayıp, bir zaman boyutu süresince kendine bakışını kapsar. Bu bakışta, bir insanın hâlde yaşarken geçmişte kökleri olması ve kendini geleceğe yansıtma yeteneği vardır.”⁴ Kişinin geçmişle bağlarını dille kurduğunu biliyoruz.

Çocuklar, büyüdükçe kelime dağarcıklarının zenginleştiğini fark etmeye başlarlar. Türkiye’de Türkçe öğrenenler, zamanla kelime dağarcıklarının yalnızca kelimelerin sayısının artması yoluyla değil, aynı zamanda önceden öğrendikleri kelimelerin yeni ve farklı anlamlarıyla zenginleştiğini hissederler. Yurt dışında yaşayan Türk çocukları ise, kelimelerin yeni ve farklı anlamlarını kavrayamazlarsa ortaya dil, kültür, benlik, kimlik ve kişilik açısından problemlerli durumlar çıkmaktadır. Yurda kesin dönüş yapan ailelerin çocuklarında bu durum açıkça ortaya çıkmıştır. Helga Schwenk, 1984 yılının Aralık ayı ile 1985 yılının Ocak ayı arasında Türkiye’ye kesin dönüş yapmış olan 53 Türk öğrencisi üzerinde dil yeterlilikleri açısından incelemeler yapmış ve şu sonuçlara varmıştır:

“Tek dilli yetişkin öğrenciler yazdıkları çalışmalarda daha ziyade olayları birbirine bağlayıp, uygun soyut ve somut kavramları kullanabiliyorlar. Tek dilli ilkököl öğrencilerinin çalışmaları ise olayları kısaltmadan olduğu gibi anlatmaya yöneliktir.

Kesin dönüş yapan öğrencilerin çalışmalarında ise hem çok iyi taraflar hem de hatalı taraflar var. Her iki dilde de noktalama işaretleri noksan, ifade şekilleri bozuk ve anlaşılması güç.”⁵

⁴ A. T. Jersild; *Çocuk Psikolojisi*, (Çev:Gülseren Güne) “S” Yay., Ankara, 1987, s.177.

⁵ H. Schwenk; “İki Dil Arasındaki Türk Çocuklarının Almancası ve Türkçesi”, *Türkoloji Çalışmaları ve F.Almanya’daki Türk Çocuklarının Eğitim-Kültür Problemleri Sempozyumu* (20-21 Eylül 1985), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1987, s. 56

Türkiye'ye kesin dönüş yapan iki dilli Türk çocuklarının içinde bulunduğu durumlar çok iyi analiz edilmeden ve çocukların dil açısından ihtiyaçlarının ne olduğu sağlıklı bir çalışmayla belirlenmeden Türkçe eğitimi verme çabaları doğal olarak sonuçsuz kalmıştır. Nitekim, "1984 yılında 31 bin kişi için planlanan uyum kursuna 11 il merkezinde 2427 kişi katılmıştır. Çeşitli gruplar üzerinde Türkçe dersine ilişkin olarak yapılan incelemelere göre yurt dışından dönen işçi çocuklarının;

- % 16'sında okuma zorluğu,
- % 20'sinde konuşma zorluğu,
- % 30'unda yazma zorluğu,
- % 30'unda anlama zorluğu

olduğu ortaya çıkmıştır."⁶ Bu durumun devam ettiği gözlenmektedir. Mesela; "1993 yılında genel eğitim veren Alman okullarına 363 408 Türk öğrencisi devam ederken, Yabancı Dil Olarak Türkçeyi seçen veya seçebilen (her okulda seçme imkânı yok) öğrenci sayısı sadece 9452'de kalmıştır."⁷

Yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretimi konusundaki duyarsızlığa ve eğitimdeki yanlış uygulamalara o ülkenin bilim adamları da karşı çıkmaktadır. Mesela, 14 Haziran 2003 tarihinde Extartel'de bu konuda bir seminer veren Prof. Dr. Emel Huber "Beyni meydana getiren ve sayıları 14 milyara varan hücreler, çocuğun göz, burun, kulak, dil ve deriden oluşan beş duyusunun uyarılmasıyla, birbirleriyle ilişki kurup harekete geçer ve hareketli hücreler beynin genel olarak daha iyi çalışmasını sağlar. İki dilli yetişen çocukların beyinlerinde çok daha fazla sayıda birbirleriyle ilişkiye geçmiş hareketli hücreler bulunmaktadır. Bu nedenle küçük yaşlarda Almancanın yanında 'Anadili'nin de edinilmesi ileriki yaşlarda daha başarılı ve bu nedenle daha mutlu Türk göçmen çocuklarını bu toplumda yaratacaktır."⁸ demektedir. Oysa, "Çocuğun kendi dilinin mantığını, kültürünü ve gramerini yaş düzeyine göre doğru kavradığı ve bunu bir olumlu alışkanlık hâlinde kullanabildiği yaş, ikinci bir dil öğretimine yönelme zamanı olmalıdır."⁹ Dolayısıyla, yurt dışında doğup büyüyen Türk çocuklarına zamanında ve bilinçli bir şekilde Türkçe öğretilmelidir.

Gerek yurt dışında yaşayan gerekse yurda dönen Türk çocuklarının dil sorunlarının bilinen Türkçe öğretim yöntem ve teknikleriyle kolayca ortadan kaldırılmasının mümkün olamayacağı bellidir. Yeni yaklaşım, yöntem ve tekniklerle konuyu ele almak gerekmektedir.

⁶ A. Hakan; "Almanya'da İlkokulun İlk Kademesinde Öğrenim Gören Türk İşçi Çocuklarının Türkçe Programı", *Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı* (1-3 Ekim 1986), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.: 160, Ankara, 1988, s. 206.

⁷ Ü. Abalı; *Almanya'daki Türk Eğitimcileri İçin Öğretmen El Kitabı*, MEB Yay., İstanbul, 2000, s. 104.

⁸ İ. Çelik; *Extertal*, Hürriyet, 23 Haziran 2003.

⁹ A. Yalçın; *Türkçe Öğretim Yöntemleri, Yeni Yaklaşımlar*, Akçağ Yay., Ankara, 2002, s. 46.

Dile ait kurallar, öğrencilerin yanlışlarının düzeltildiği sırada daha iyi kavratılabilir. Çünkü, çocuklar yaptıkları yazılı ve sözlü yanlışların anında düzeltilmesi sonucu dikkatlerini buralara yoğunlaştırır ve bir daha yanlış yazmamak ve yanlış konuşmamak için gayret gösterirler. Bunu, özellikle sınıf ortamında yapılacak olan dikte ve yazılı anlatım çalışmalarında bir oyun hâline dönüştürmek gerekir. Öğretmen, her Türkçe dersinin son on beş dakikasını daha önceden hazırlamış olduğu ve içinde iki dilli Türk çocuklarının yanlış yazdıkları ünlü ve ünsüzlerin bulunduğu kelimelerden oluşan kısa paragrafları dikte ettirmeye ayırmalıdır. Yurt dışındaki Türk çocuklarının “hatalı yazdıkları sesler; ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri ile ç, ş, c, j, s, r ve l gibi ünsüzlerdir.” (Benhür 1988: 182)

Öğrencilerine kelime kelime okuyup bu dikte metinlerini yazdıran öğretmen, öğrencilerin yanlışlarını hemen kendi düzeltmemelidir. Kâğıtları topladıktan sonra her öğrencinin kâğıdını diğer bir öğrenciye vererek arkadaşlarının yanlışlarını bulmalarına fırsat vermelidir. Böylece öğrenciler, öğretmenlerinin doğru bir telaffuzla seslendirdiği kelimeleri yazmakla kalmayacak, arkadaşlarının doğru yazıp yazmadıklarını da anında kontrol edeceklerdir. Bu uygulamanın, çocukların ruh sağlığını olumlu etkileyeceği de açıktır. Arkadaşlarının da yanlış yazdığını gören çocuklar, bu konularda içe kapanık değerlendirmeler yapmak yerine, yurt dışında Türkçe öğrenmekten kaynaklanan genel dil sorunları olduğunu kavrayacaklar ve el birliğiyle güçlüklerin üstünden gelebileceklerini düşüneceklerdir. Empatik bir yaklaşım olan ve oyun biçimini alan bu eğlenceli çalışmanın, dikkatleri en üst düzeye çıkaracağı ve öğrencilerde Türkçeye karşı duyarlılığı artıracığı aşikârdır.

Bu çalışmaları diğer yazılı anlatım uygulamalarında da gerçekleştirebildiğimiz oranda, iki dilli Türk çocuklarının Türkçeyi bilinçli bir biçimde doğru yazmalarını sağlayabiliriz. Doğru yazma, doğru telaffuzu da destekleyecektir. Zaten, yazı yazmayı öğrenmek, düşünmeyi öğrenmektir. Batı Avrupa’da Türk nüfusunun yoğunluklu olarak yaşadığı ülke Almanya’dır. Bu yüzden öncelikle Almanya’da yaşayan Türk çocuklarını ele almakta yarar vardır. “Çalışmalarda Alman alfabesinden farklılık gösteren harfler, heceler ve kelimeler üzerinde durulmalıdır.” (Hakan 1988: 219) Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığının “Yurt Dışındaki İşçi Çocukları İçin Türkçe-Türk Kültürü İle Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı”nda şu ilkeler benimsenmiştir:

“Yanlış yapan öğrenciler korkutulmamalı; hatta sağlık işareti kabul edilerek, düzeltici ve yapıcı yaklaşımla öğrenciler çalışmalara katılmaya teşvik edilmelidir.

Yapılan hatalar yerleşmeden, başlangıçta hemen düzeltilmelidir.”¹⁰

¹⁰ T.C. Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, *Yurt Dışındaki İşçi Çocukları İçin Türkçe-Türk Kültürü İle Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı*, Ankara, 1986, s.84.

Biz de yanlışların anında düzeltilmesi gerektiğini yukarıda belirtmiştik. Burada, sıkça yapılan yanlışlardan biri olan “yumuşak g” (ğ)’yi söyleyeme ve yanlış söyleyip yanlış veya eksik yazma konusuna değinmek istiyoruz. Öğretmen, öğrencilerine “yumuşak g”nin kelime başında bulunamayacağını belirttikten sonra bu harften önce mutlaka bir ünlü yazılacağını ve çocuklardan bu ünlüyü iki sesmiş gibi seslendirmelerini ve “yumuşak g”yi düşünmemelerini isteyebilir. Böylelikle çocuklar, “yumuşak g” yerine “g” ya da “y” gibi sesler çıkarmaya çalışmazlar. Yazarken de iki sesmiş gibi seslendirdikleri ünlünün ikincisinin yerine gözlerinin alışacağı biçim olan “yumuşak g”yi yazarlar. Burada öğretmenlerin dikkat etmeleri gereken nokta ise, öğrencilerin kelimeleri görerek öğrenmelerini sağlamaktır. Yani, çocukların kelimeleri önce doğru yazmalarını ve ardından doğru seslendirmelerini sağlamak gerekir. Aksi takdirde, uzun ünlü olan her hecede “yumuşak g” yazmaya kalkabilirler. Bu yüzden biz, çocukların öncelikle doğru yazmaları üzerinde duruyoruz.

Yazma; duygu, düşünce ve tasarı yönü ağır basan bir davranıştır. Öğrencilerin ilgisini çeken bir konuda hayal dünyalarını harekete geçirici bir çalışma (resim, fotoğraf, müzik, kısa film, drama etkinlikleri vb.) yapmadan ya da konuşmalarını güdülemeden yazma becerilerini sınamaya kalkmak, doğru bir davranış biçimi değildir. Bundan dolayı, öğretmen, öğrencilere genel bir konu verip bununla ilgili kompozisyon yazmalarını istediğinde, öğrenciler şaşırıp kalmaktadırlar: “Ne yazmalıyım?”, “Hangi kelimeleri kullanmalıyım?”, “Kaç satır ya da kaç paragraf yazmalıyım?”, “Bu kadar yazsam yeterli olmaz mı?” gibi düşüncelere boğulan çocuklar, kendilerini nasıl ifade edeceklerini şaşırıp düzgün bir biçimde yazı yazamamaktadırlar. Kompozisyon çalışmalarında öğrencilere atasözü ya da düşünce içerikli bir söz verilerek bunu açıklamaları istenmemelidir. Çünkü, açıklamalar genellikle bir kompozisyon oluşturacak genişlikte olmamakta, bu da öğrencilerin yazma etkinliğinden soğumasına sebep olmaktadır. Ayrıca, bir konu vererek yazmalarını istemek yerine, kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri en az üç konu belirleyip öğrenciye hangisini daha rahat anlatabilecekse onu seçme imkânı verilmelidir. Yine, bir yazma ödevi vermeden önce öğretmen, öğrencilerine bunu nasıl yazacaklarını, nelere dikkat etmeleri gerektiğini değişik birkaç konu üzerinde uygulamalı olarak göstermelidir. Öğretmen, öğrencilerin kompozisyonlarını yazmaları sırasında;

- a) Yazının giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine göre planını yapmaları gerektiğini,
- b) Her paragrafta bir düşünce, duygu ya da olayı ele almaları gerektiğini,
- c) Paragraftaki her cümlede, bu düşünce, duygu ya da olayı açıklamaları gerektiğini,

ç) Paragrafı, düşünce, duygu ya da olayı iyice belirttikten sonra bitirmeleri gerektiğini,

d) Paragraftaki temel düşünce ya da duyguyu bir cümlede belirtmeleri gerektiğini,

e) Konu dışındaki bilgilere yer vermemeleri gerektiğini,

f) Yazıya kısa, ilgi çekici ve konuyla ilgili bir başlık koymaları gerektiğini,

g) Yazdıkları her cümleyi, geriye dönüp sessizce okumaları gerektiğini hatırlatmalıdır. Dikkatlerinin çekilmesi ve güdülenmeleri, öğrencilerin yazma becerisini geliştirmek açısından son derece önemlidir. Mesela;

“Hafta sonunda gittiğiniz gezinin size ne gibi bir yararı oldu?”, “Yol boyunca ve gittiğiniz yerlerde yaptıklarınızı anlatabilir misiniz?” gibi sorularla, önce istekli öğrencilerden başlamak üzere söz isteyen öğrencilerin tamamını konuşturmak gerekir. Daha sonra, isteksiz öğrencilere gezi sırasında yapılanları hatırlatarak bundan hoşlanıp hoşlanmadıklarını sormak ve onları da konuşmaya dâhil etmek gerekir.

“Gezide neler yaptığınızı sözlü olarak anlattınız, bu konuştuklarınızı, yazıyla da anlatabilir misiniz? Bunu nasıl yapacağınızı söyler misiniz?” gibi sorularla uygun bir ortam oluşturup öğrencilere:

Bugün değişik bir etkinlik yapacağız. Bir konu hakkında yazı yazarken nelere dikkat etmemiz gerektiğini hep birlikte uygulayarak öğreneceğiz. Gezide yaşadıklarınızı birlikte tahtaya yazacağız. Bunun için hepimizin bu uygulamaya katılması gerekiyor. Yazımızı bitirdikten sonra, bir kâğıda içinizden birinin yazmasının ardından okul panomuza asabilir veya yayımlanmak üzere bir dergiye gönderebiliriz.” gibi yüreklendirici ifadelerle yazmaya onları teşvik etmemiz gerekir. Çünkü, “Daha ilköğretimde başlayan, ortaöğretim sonuna kadar süren test uygulamaları yazılı ve sözlü anlatımda büyük eksikliklerin doğmasına yol açmaktadır. Bilgiyi komprime olarak edinmek, istendiğinde yine komprime olarak vermek hem zihnin çalışmasını engelleyen, yaratıcılığı köstekleyen, hem de yazılı ve sözlü anlatım yeteneğinin edinilmesine olumsuz etkide bulunan bir etkidir.”¹¹ Bu yüzden, dikte ve yazılı anlatım uygulamalarında aşağıdaki durumlara dikkat edilmelidir:

-Öğrencilerin buldukları sınıf değil, Türkçeyi yazılı ve sözlü olarak kullanma düzeyleri dikkate alınmalıdır.

¹¹ D. Aksan; “Ortaöğretimde Türk Dili Öğretimini Geliştirme Yolları”, *Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı* (1-3 Ekim 1986), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.: 160, Ankara, 1988, s. 137.

-Yazılı anlatım etkinlikleri için mutlaka özel saatler ayrılmalıdır. Ayrıca, öğrenciler her an dikte uygulamasına hazır olmalıdır.

-Yazma etkinlikleri, öğrencilerin kendi duygu ve düşünce dünyasını anlatmasına yönelik olmalıdır.

-Yazma etkinlikleri, öğrencilerin kelime hazinelerini ortaya çıkarıcı nitelikte olmalıdır.

-Yazma becerisi değerlendirilirken, öğrencilerin farklılıkları (yaş, dili kullanma düzeyi, kelime hazinesi vb.) göz önünde tutulmalıdır. Daha sonra, her öğrencinin yazma konusundaki eksik yönlerini giderecek çalışmalara (kelime ve kavram kazandırma çalışmaları, okuma ve konuşma etkinlikleri vb.) yer verilerek yazılı anlatımları geliştirilmelidir.

-Öğrencilere yazabilecekleri hissettirilerek öz güven aşılmalıdır. Bunun için yazılarının güzel yanları öne çıkarılmalı, onları teşvik edici sözler söylenmelidir.

-Öğrenciler yazılı anlatım türleri konusunda önceden bilgilendirilmelidir.

-Öğrenciler küçük yarışmalarla sınıfta rekabet ortamında yazı yazmaya teşvik edilmelidir. Bu uygulama, öğrenciler yazma konusunda belirli bir düzeye geldikten sonra başlatılmalıdır. Yarışmalar, iyi yazmaya ulaştıran birer araç olmalıdır. İyi yazamayanlar asla aşağılanmamalıdır. Bu tip davranışlar, öğrencilerin öz güvenlerini yitirmelerine sebep olmaktadır.

-Yazma eğlenceli ve zevkli bir uğraş hâline getirilerek hem öğrencilerin zihnî etkinliklerinin artması sağlanır hem de onlara kendilerini ifade edebilmek için yazar olmaları gerektiği hissettirilmiş olur.

-Öğrencilere, Türkçenin çok iyi işlendiği şiirler önce okutulmalı sonra ezberletilmeli, daha sonra da bu şiirlerin hikâyelerini kendilerine göre anlatmaları istenmelidir.

-Bir hikâyenin başlangıcı yazılı olarak öğrencilere verilmeli ve onlardan hikâyenin devamını kendilerine göre yazmaları istenmelidir. Ayrıca, bir hikâyeye okutulduktan sonra, kahramanın yerine kendilerini koyarak hikâyeyi yeniden oluşturmaları istenmelidir.

-Uygulamalar sırasında öğretmen, belirli kuralları hatırlatan ve öğrencileri bir orkestra şefi gibi yöneten bir rehber konumunda olmalıdır. Öğretmen, öğrencileri düşündüklerini akıcı bir üslupla yazmaya yönlendirmelidir.

Sonuç

Dil, anlama ve anlatma becerilerinin bütünlük oluşturduğu bir yapıdır. Çünkü dil, iletişimin temelini oluşturur ve iletişim karşılıklı olur. Biz burada, anlama ve anlatmanın birlikte ele alınması gerektiğini düşünüyoruz. Dili anlama ve kavrama etkinliklerinde dikte ve yazılı anlatım çalışmalarının, özellikle sağlıklı bir cümle yapısı ve dolayısıyla sağlıklı bir düşünce yapısını oluşturma da ve yurt dışındaki Türk çocuklarına ihtiyacını hissettikleri kavramları merak yoluyla kazandırmada çok önemli bir yeri olduğuna inanıyoruz. Konuşmalar çok çabuk unutulabilir, ama yazı daha kalıcı bir etkiye sahiptir. Öğretmen, diğer becerilerde olduğu gibi, yazma becerisinde de ihtiyaca uygun örnek metinler bulmak ya da yeni metinler oluşturmak zorundadır. Böylece, öğrenciler kendi yazacakları metinlerde kullanacakları kelimeler hakkında bir ön bilgiye sahip olacaklardır. Bu sebeple, seçilecek ya da oluşturulacak metinlerin belirlenmesi sırasında, öğrencilerin söz varlığının ve kavramları doğru bilme derecelerinin bilimsel yollarla araştırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Abalı, Ü., *Almanya'daki Türk Eğitimcileri İçin Öğretmen El Kitabı*, MEB Yay., İstanbul, 2000.
- Aksan, Doğan, "Ortaöğretimde Türk Dili Öğretimini Geliştirme Yolları", *Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı* (1-3 Ekim 1986), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.: 160, Ankara, 1988, s.133-137.
- Benhür, M. H., "Türk İşçi Çocuklarının Anadili Sorunları ve Çözüm Yolları", *Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı* (1-3 Ekim 1986), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.: 160, Ankara, (1988), s.177-185.
- Çelik İ., *Extortal*, Hürriyet, 23 Haziran 2003.
- Duman, A., *Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri Dışındaki Bölümlerinde Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi*, (yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniv. Sos.Bil. Ens., Ankara, 1997.
- Güzel, A., "Orta Avrupa'ya Göçen Türk İş Gücü ve Çocuklarının Eğitim Meselesi", *Türkoloji Çalışmaları ve F.Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Kültür Problemleri Sempozyumu* (20-21 Eylül 1985), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Ankara, (1987), s.95-105.
- Hakan, A., "Almanya'da İlkokulun İlk Kademesinde Öğrenim Gören Türk İşçi Çocuklarının Türkçe Programı", *Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı* (1-3 Ekim 1986), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.: 160, Ankara, (1988), s.199-227.
- Jersild, A.T., *Çocuk Psikolojisi*, (Çev:Gülseren Günçe) "S" Yay., Ankara, 1987.
- Özbay, Murat, *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri -Alan Araştırması-* Bizim Büro Basım Evi, Ankara, 2000.

- Schwenk, H., “İki Dil Arasındaki Türk Çocuklarının Almancası ve Türkçesi”, *Türkoloji Çalışmaları ve F.Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Kültür Problemleri Sempozyumu* (20-21 Eylül 1985), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Ankara, (1987), s.53-58.
- Tural, Sadık, *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, 2.Baskı, ECDÂD Yay., Ankara, 1992.
- Yalçın, Alemdar, *Türkçe Öğretim Yöntemleri, Yeni Yaklaşımlar*, Akçağ Yay., Ankara, 2002.
- T.C. Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, *Yurt Dışındaki İşçi Çocukları için Türkçe-Türk Kültürü ile Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı*, Ankara, 1986.